

รำจួយฉายพราหมณ์

1. ประวัติความเป็นมาของรำจួយฉายพราหมณ์

รำจួយฉายพราหมณ์ ปรากฏอยู่ในการแสดงเบิกโรง เรื่องพระคณศเสียงา บทพระราชนิพนธ์ใน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 6) ซึ่งได้ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในราวปี พ.ศ.2464 และได้โปรดเกล้าฯ ให้นำออกแสดงครั้งแรกในงานฉลองพระสุพรรณบัฏ ของ จางวางเอก นายพลโท เจ้าพระยารามราฆพ ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2464¹

บทละครเบิกโรงเรื่อง พระคณศเสียงานี้ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงนำ ใจความมาจาก "พรมไวยวรรตปุราณคัมภีร์" และทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นมาใหม่เพื่อให้เหมาะสมแก่การ แสดงเป็นละคร²

ในสมัยรัชกาลที่ 6 นั้น รำจួយฉายพราหมณ์จะอยู่ในการแสดงเบิกโรงจึงไม่มีใครได้นำ รำ จួយฉายพราหมณ์ออกแสดงเพื่อเป็นการรำเดี่ยวมากนัก เพราะในสมัยนั้นจะแสดงทั้งเรื่องหรือแสดงทั้ง ตอนมากกว่า ในส่วนของการรำจួយฉายพราหมณ์นี้ เป็นตอนที่พระนารายณ์แปลงองค์เป็นพราหมณ์ น้อย ออกมาร้ายรำถวายเป็นพระอุมา เพื่อที่จะขอพละกำลังคืนให้แก่ปรศุราม เมื่อพระอุมาได้ทอด พระเนตรเห็น การร้ายรำอันสวยงามรวมถึงรูปโฉมที่งดงามของพราหมณ์ กอปรกับรู้ว่านี่คือพระ นารายณ์แปลงมา จึงได้ประทานพละกำลังคืนให้แก่ปรศุราม

เนื้อเรื่องย่อในตอนนี้มีว่า พระอิศวรและพระอุมาโปรดให้พระคณศผู้เป็นโอรส ทำหน้าที่เป็น นายทวารบาล ฝ้าอยู่หน้าห้องบรรทม ห้ามมิให้ผู้ใดเข้าเฝ้า ขณะนั้นมีพราหมณ์ผู้หนึ่งซึ่งได้รับพรจาก พระอิศวรให้เข้าเฝ้าได้ทุกโอกาส และได้ประทานขวานเพชรให้เป็นอาวุธ จึงได้ชื่อว่า "รามปรศุ" หรือ

¹ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร มหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บทละครเบิกโรง เรื่องตีกด้าบรรพ์ (ม.ป.พ. , 2464) , หน้าปก.

² กรมศิลปากร, ความรู้เกี่ยวกับพระราชกรณียกิจในรัชกาลที่ 6 พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระ ราชทานเพลิงศพ ม.จ.พงศ์ภูวนารถ (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2530) , หน้า 82.

“ปรศุราม” ปรศุรามต้องการที่จะเข้าเฝ้าถึงที่บรรทมแต่พระศนเศศวรห้ามไว้ จึงได้เกิดสู้รบกันขึ้น พระศนเศศวรจึงเองวงคว่ำปรศุรามมาบนเศียรจนเวียนหัวสลบไป ปรศุรามฟื้นขึ้นมาด้วยความโกรธมากจน ลืมตัว จึงขว้างขวานไป หมายถึงสังหารพระศนเศศวร ฝ่ายพระศนเศศวรเห็นว่าเป็นขวานของพระบิดาจึงก้มเศียรรับไว้และขวานได้ถูกงาช้างหักไป พระอิศวรและพระอุมาทรงสดับเสียงอีกที่กครึกโครมจึงเสด็จออกมา ครั้นทราบความตั้งแต่นั้น พระอุมาทรงกริ้วนัก จึงสาปให้ปรศุรามหมดพลังกำลังล้มลุกตั้งตัวแข็ง ประดุจท่อนไม้ พระอิศวรจึงแนะนำให้ปรศุรามตั้งจิตระลึกถึงพระนารายณ์ พระนารายณ์ได้ทรงแปลงองค์เป็นพราหมณ์หนุ่มน้อย และทำอุบายคร่ำครวญเข้าไปเฝ้าพระอิศวรและพระอุมา จริตกริยาอันงดงามของพราหมณ์น้อยทำให้พระอุมาบังเกิดความเมตตาประทานพรให้ พระนารายณ์แปลง (พราหมณ์น้อย) จึงได้ทูลขอพลังกำลังแบ่งเป็นสองภาค โดยกึ่งหนึ่งประทานให้พระศนเศศวร และอีกกึ่งหนึ่งประทานให้แก่ปรศุราม³

เนื้อความในบทร้องของ รำฉุยฉายพราหมณ์นั้น ได้กล่าวถึงความงดงามของตัวละคร ตลอดจนท่าทีการรำรำไปตามบท ซึ่งได้พรรณนาชมความงามของเนตรและความงามของหัตถ์และกร และความน่ารักของตรุด. เมื่อยามยิ้มแย้ม จึงทำให้เป็นที่ประทับใจประทับใจ และผู้ประดิษฐ์ทำ รำฉุยฉายพราหมณ์ คือ พระยานัญฎกานูรักษ์⁴ (ทองดี สุวรรณภารต)

ทำรำฉุยฉายพราหมณ์ในยุครัชกาลที่ 6

ทำรำฉุยฉายพราหมณ์ในยุครัชกาลที่ 6 ประดิษฐ์ทำรำโดย พระยานัญฎกานูรักษ์ (ทองดี สุวรรณภารต) ซึ่งประดิษฐ์ทำรำในราว พ.ศ.2464 และถ่ายทอดทำรำให้กับลูกชาย คือ หลวงไพจิตรนันทการ (ทองแสง สุวรรณภารต) เพื่อนำออกแสดงในงานฉลองพระสุพรรณบัฏ ของจางวางเอก นายพลโท เจ้าพระยารามราฆพ ในวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2464 นั้น พบว่า มีท่ารำบางท่าที่แตกต่างกับท่ารำฉุยฉายพราหมณ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ได้แก่บทร้องที่ว่า “แก้มเหมือนมามลา” ซึ่งหลวงไพจิตรนันทการได้กล่าวไว้ว่า “...ทำรำฉุยฉายพราหมณ์ เดียวนี้ (พ.ศ. 2518) เปลี่ยนไปตามยุคตามสมัยไม่

³ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ระบำ รำ ฟ้อน (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2532) , หน้า 9 - 10.

⁴ หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ระบำ รำ ฟ้อน (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.พ. , 2532) , หน้า 10.

เหมือนเก่า... ทำรำแต่ก่อนพอถึงบทว่า แก้มเหมือนมาลา เขาไม่ยกสองมือชิดที่แก้ม แล้วยกคอไปมา เหมือนเดี๋ยวนี้หรือ พอจับมือยิ้มแล้วก็ทำท่าอายเลย ทำทุกทำทำน้อย ๆ แต่เป็นผู้ดี..."⁵

จากบทความข้างต้นจะเห็นได้ว่า ทำรำของรำฉุยฉายพราหมณ์ดั้งเดิม ซึ่งพระยานัฏกานูรักษ์ ประดิษฐ์ขึ้นใน พ.ศ. 2464 นั้น มีความแตกต่างจากทำรำฉุยฉายพราหมณ์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2518 - 2542) ซึ่งจะพบได้อย่างชัดเจนในบทร้องที่ว่า "เจ้ายิ้มเจ้าแย้ม แก้มเหมือนมาลา" ดังตารางเปรียบเทียบทำรำดังต่อไปนี้

ตารางเปรียบเทียบทำรำฉุยฉายพราหมณ์ ของหลวงไพจิตรนันทการ กับทำรำฉุยฉายพราหมณ์ที่ปรากฏในปัจจุบัน

บทร้องเพลงรำ ฉุยฉายพราหมณ์	ทำรำของหลวงไพจิตรนันทการ	ทำรำที่ปรากฏในปัจจุบัน
- เจ้ายิ้มเจ้าแย้ม	ก้าวเท้าซ้าย มือซ้ายตั้งวงระดับ ปาก เอียงขวา มือขวาจับส่งหลัง (เจ้ายิ้ม) หยิบมือซ้ายจับเข้ามาที่ ปาก (จับมือยิ้ม) เอียงขวา ตะเท้า ขวา มือขวาจับส่งหลัง (เจ้าแย้ม)	ก้าวเท้าซ้าย มือขวาตั้งวงระดับ ปาก เอียงขวา มือขวาจับส่งหลัง (เจ้ายิ้ม) หยิบมือซ้ายจับเข้ามาที่ ปาก (จับมือยิ้ม) เอียงขวา ตะเท้า ขวา มือขวาจับส่งหลัง (เจ้าแย้ม)
- แก้มเหมือนมาลา	เปลี่ยนเป็นเอียงขวา พร้อมกับ ปล่อยมือซ้ายออกเป็นมารองไว้ ที่แก้ม (ทำอาย) เปลี่ยนเป็นเอียง ซ้าย และหลบตาลง ทำขวาก้าว ข้าง	มือทั้งสองจับคว่ำ ตะเท้าขวา เอียงขวา แล้วคลายมือจับทั้งสอง ออกมารองที่แก้ม พร้อมกับตะ เท้าขวา เอียงซ้าย แล้วเปลี่ยนมือ เอียงขวา ตะเท้าข้าง

⁵ จักรพันธ์ ไปษยกฤต. "ฉุยฉายพราหมณ์คนแรก" อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหลวงไพจิตรนันทการ (ทองแสง สุวรรณภารต) ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส วันที่ 6 กรกฎาคม 2519. (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศึกษาสัมพันธ์, 2519) หน้า 13-19.

ภาพที่ 20 - 21 ทำรำ เจ้ายิ้มเจ้าแยม ทำรำของหลวงไพจิตรนันทการ
ที่มา : ดุษฎีฉายพราหมณ์คนแรก โดย จักรพันธ์ โปษยกฤต. (กรุงเทพมหานคร :
ห้างหุ้นส่วนศึกษาสัมพันธ์, 2519), หน้า 14.

ภาพที่ 22-23 ทำรำแก้มเหมือนมาลา ทำรำของหลวงไพจิตรนันทการ
ที่มา : ดุษฎีฉายพราหมณ์คนแรก โดย จักรพันธ์ โปษยกฤต. (กรุงเทพมหานคร :
ห้างหุ้นส่วนสัมพันธ์, 2519), หน้า 14.

จากหลักฐานและข้อมูลทางเอกสารข้างต้น จะเห็นได้ว่า ทำรำดุษฎีฉายพราหมณ์มีการปรับ
ปรุง และเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดปลีกย่อย จึงทำให้พบว่า ทำรำดุษฎีฉายพราหมณ์ที่ผู้รำคนแรกนำ

ออกแสดง กับทำรำที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมีความแตกต่างกันดังที่นำเสนอในรูปแบบของตารางข้างต้น ซึ่งจากระยะเวลาที่นำออกแสดงครั้งแรกจนถึงปัจจุบัน มีระยะเวลาห่างกันประมาณ 78 ปี ฉะนั้นทำรำ อยุธยาพราหมณ์นี้จึงต้องมีการถ่ายทอดจากศิลปินรุ่นหนึ่งต่อไปยังศิลปินรุ่นหลังๆ จึงมีความเป็นไปได้ อย่างยิ่ง ที่ทำรำจะมีความเปลี่ยนแปลงในรายละเอียด ส่วนเค้าโครงและท่าหลักยังคงอยู่

ในวิจัยฉบับนี้จึงแบ่งระยะเวลาและผู้สืบทอดทำรำอยุธยาพราหมณ์เป็นขั้นได้ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 พระยานัฏกานูรักษ์ ผู้ประดิษฐ์ทำรำอยุธยาพราหมณ์ได้ถ่ายทอดทำรำให้แก่ หลวง ไผจิตรนันทการ เพื่อใช้แสดงใน ปี พ.ศ. 2446

ขั้นที่ 2 พระยานัฏกานูรักษ์ ผู้ประดิษฐ์ทำรำอยุธยาพราหมณ์ ได้ถ่ายทอดทำรำอยุธยา พราหมณ์ให้แก่ ครูลมุล ยมะคุปต์ ซึ่งจากการศึกษาข้อมูลทางเอกสาร สันนิษฐานว่า ครูลมุล ยมะ คุปต์ น่าจะได้รับการถ่ายทอดทำรำอยุธยาพราหมณ์ จาก พระยานัฏกานูรักษ์ ในคราวที่ พระบาท สมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงโปรดโรงภาพยนตร์ เฉลิมกรุง (พ.ศ. 2476) ได้มีพระราชโทรเลขไป ยังเชียงใหม่ถึงพระราชชายาเจ้าดารารัศมี ขอครูฟ้อนและครูเป็พาทย์ ให้มาหัดละครและเป็พาทย์หลวง ด้วยทรงพอพระทัยอย่างยิ่งที่ทางเชียงใหม่จัดการรับเสด็จ ซึ่งเป็นผลงานที่ครูลมุล ยมะคุปต์ ฝึกซ้อม การแสดงถวายในครั้งนั้น จึงทำให้ครูลมุล ยมะคุปต์ และครูสังัด ยมะคุปต์ (สามี) ได้กลับมาอยู่ กรุงเทพมหานครอีกครั้ง และกอบกับ พลตรีหลวงวิจิตรวาทการ ซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากร ในขณะนั้น ต้องการครูละครที่จะสอนตัวพระ เนื่องจากครูฝ่ายนางได้มีอยู่แล้ว คือ หม่อมต่วน ภัทร นาวิก (นางศุภลักษณ์ ภัทรนาวิก) หลวงวิจิตรวาทการ ได้ปรึกษากับพระยานัฏกานูรักษ์ ท่านจึงแนะนำ ให้มาตามครูลมุล ยมะคุปต์ ไปเป็นครูฝ่ายพระ⁶ และได้ร่วมกันวางหลักสูตร เพื่อที่จะเปิดโรงเรียน นาฏดุริยางคศาสตร์ ซึ่งได้เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ. 2477 ซึ่งเมื่อคราวเปิดโรง เรียนนาฏดุริยางคศาสตร์นี้เอง พระยานัฏกานูรักษ์ จึงนำที่จะถ่ายทอดรำอยุธยาพราหมณ์ให้แก่ครูลมุล ยมะคุปต์ เพื่อใช้เป็นหลักสูตรในการเรียนการสอนนาฏศิลป์ไทย ให้แก่นักเรียนที่เข้ามาเรียนวิชา นาฏศิลป์ไทยต่อไป (เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนนาฏศิลป์ เมื่อ ปี พ.ศ. 2488)

ขั้นที่ 3 ครูลมุล ยมะคุปต์ ได้ถ่ายทอดทำรำอยุธยาพราหมณ์ ให้แก่ครูสองชาติ

⁶ คุณานุสรณ์ในการเสด็จพระราชดำเนิน พระราชทานเพลิงศพ นางลมุล ยมะคุปต์ ณ เมรุวัด มกุฏกษัตริยาราม, (กรุงเทพมหานคร :บริษัท ประยูรวงศ์ จำกัด, 2526), หน้า 13.

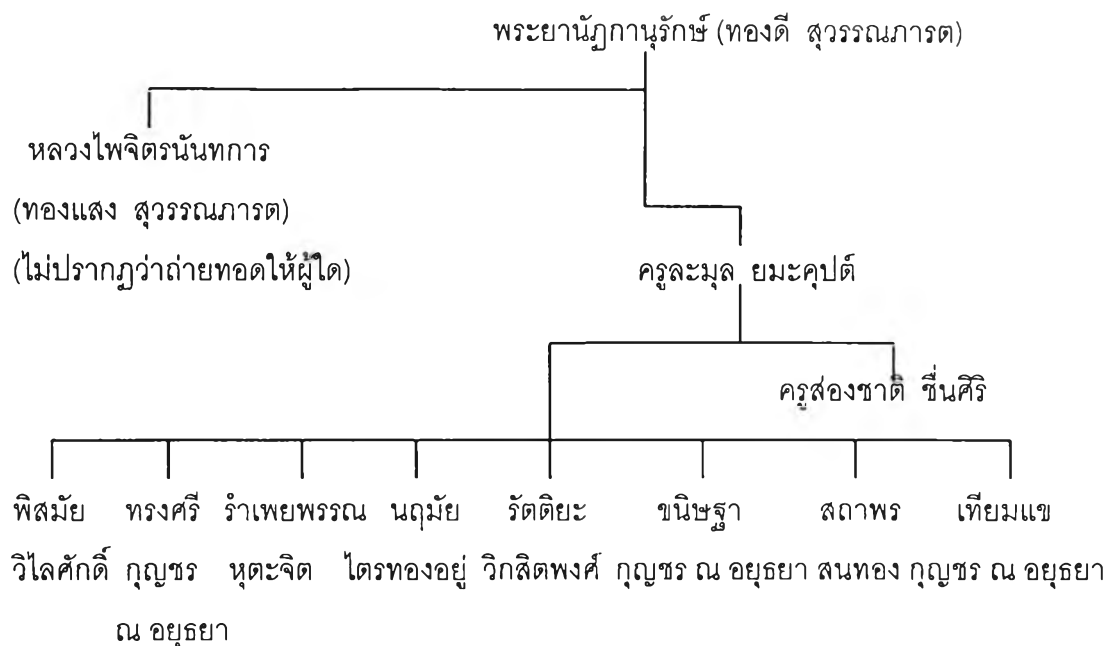
ชื่นศิริ เมื่อครั้งเป็นนักเรียนที่โรงเรียนนาฏศิลป์ เพื่อให้เห็นผลสืบจากการแสดงละครของหลวงวิจิตรวาทการ ประมาณปี พ.ศ. 2479 - 2480⁷ (ในโรงละครศิลปากร ที่ถูกไฟไหม้ เมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2488)

ขั้นที่ 4 ครูลมูล ยมะคุปต์ ได้ถ่ายทอดทำรำดูฉายพราหมณ์ ให้แก่ลูกศิษย์ในโรงเรียนนาฏศิลป์ (วิทยาลัยนาฏศิลป์ ในปัจจุบัน) เพื่อแสดงสืบฉากของการแสดงละครยุคอาณาจักรของหลวงวิจิตรวาทการ และเพื่อแสดงต้อนรับแขกบ้านแขกเมือง ณ ทำเนียบรัฐบาล หรืองานราชการอื่น ๆ ซึ่งได้ออกแสดงรำดูฉายพราหมณ์คราวละ 5 คน ประมาณ ปี พ.ศ. 2497 ซึ่งผู้ที่ได้รับการถ่ายทอดทำรำดูฉายพราหมณ์ จากครูลมูล ยมะคุปต์ ในคราวนั้น ได้แก่

1. พิสมัย วิไลศักดิ์
2. ทรงศรี (เทวคุปต์) กุญชร ณ อยุธยา
3. รัตติยะ วิกสิตพงศ์
4. นฤมัย ไตรทองอยู่
5. รำเพยพรรณ หุตะจิต
6. สถาพร สนนทอง
7. ชนิษฐา กุญชร ณ อยุธยา
8. เทียมแข กุญชร ณ อยุธยา

⁷ สองชาติ ชื่นศิริ. ศิลปินแห่งชาติ พ.ศ.2535 สาขาศิลปการแสดง. สัมภาษณ์, วันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2542.

แผนผังการถ่ายทอดทำรำจួយฉายพราหมณ์ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

2. วิวัฒนาการของรำจួយฉายพราหมณ์

รำจួយฉายพราหมณ์ เดิมอยู่ในการแสดงเบิกโรง เรื่องพระคเณศเสैया ซึ่งนำออกแสดงครั้งแรกเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม พ.ศ.2464 ในสมันรัชกาลที่ 6 ต่อมาจึงแยกออกมาเป็นการแสดงเป็นรำสั้นๆ โดยไม่ต้องบรรจ้อยู่ในการแสดงเป็นเรื่องราวเมื่อประมาณ พ.ศ.2479-2480 และได้แสดงในรูปแบบการแสดงเดี่ยวอย่างนี้เรื่อยมาจนกระทั่ง เมื่อ พ.ศ.2497 ได้มีการริเริ่มให้มีผู้แสดงรำจួយฉายพราหมณ์คราวละ 5 คน บนเวทีเดียวกัน ซึ่งได้นำการแสดงรำจួយฉายพราหมณ์คราวละ 5 คนนี้ออกแสดง ณ โรงละครอนกรมศิลปากร เวทีทำเนียบรัฐบาล และได้มีการนำการแสดงรำจួយฉายพราหมณ์คราวละ 5 คนนี้ไปแสดงยังต่างประเทศด้วย ปัจจุบันจะนิยมให้ผู้แสดงเพียงคนเดียว โดยจะนำออกแสดงเป็นการแสดงชุดเดียว ใช้แสดงในงานทั่วไป

3. ตัวละครในการรำจួយฉายพราหมณ์

ตัวละครในการรำจួយฉายพราหมณ์ คือ พระนารายณ์แปลงกายเป็นพราหมณ์ รำถวายพระอุมา ตัวละครต้องมีความสง่างาม ตามบทร้องของรำจួយฉายพราหมณ์ บทร้องนี้ได้พรรณนาถึงลักษณะของตัวละคร คือ เป็นผู้ที่มรูปร่างสมส่วนงดงามราวกับมีช่างฝีมือดีมาปั้นแต่ง มีดวงตาคมขำมันขลับชวนให้หลงใหล ทั้งมือ แขน และกริยาท่าทางนวยนาดกรีดกราย ผิวพรรณผุดผ่องดังทองคำ ในขณะที่เดียวกันก็มีกริยาน่ารัก และเมื่อถึงคราวที่ยิ้มแย้มก็ติดตามตริ่งใจยิ่งนัก จึงทำให้พระอุมาชื่น

ชอบ และเกิดความรู้สึกหลงใหลพอพระทัยถึงขนาดที่พราหมณ์น้อยทูลขอสิ่งใดก็ประทานให้ดังประสงค์ ดังบทกลอนดังต่อไปนี้

อุยฉายเออย	ช่างงามข้าช่างรำโยกย้าย
สะเวยแสนอ่อนนอร์ชรช่วงกาย	วิจิตรยิ่งลายที่คนประดิษฐ์
สองเนตรคมข้าแสนดำมันขลับ	ชะม้อยเนตรจับช่างสวยสุดพิศ
สุดสวยเออย	ยิ่งพิศยิ่งเพลินเชิญให้งงวย
งามหัตถ์งามกรก็อ่อนระทวย	ช่างนาตช่างนวยสวยย้วนัยนา
ทั้งหัตถ์ทั้งกรก็พื่อนถูกแบบ	ดูยลดูแยบสวยยิ่งเทวา
นำชมเออย	นำชมเจ้าพราหมณ์
ดูทั่วด้วงาม	ไม่ทราชมเลยจนนิด
ดูผู้ดูผู้มอง	เหมือนทองทาติด
ยิ่งเพ่งยิ่งพิศ	ยิ่งคิดชมเออย
นำรักเออย	นำรักตรุณ
เหมือนแรกจะรุ่น	จะรู้เดียวงสา
เจ้ายิ้มเจ้ายิ้ม	แก้มเหมือนมาลา
จ่อจิตติดตา	เสียจริงเจ้าเออย

4. ผู้แสดงรำอุยฉายพราหมณ์

ผู้แสดงรำอุยฉายพราหมณ์ โดยปกติจะคัดเลือกจากผู้ที่มีก้นหัดพื้นฐานการรำตัวพระ (ละคร) ซึ่งมีรูปร่างสมส่วน สูงประมาณ 155-165 เซนติเมตร ตลอดจนเป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาและมีบุคลิกที่เหมาะสมกับการเป็นตัวละครตัวพระ กล่าวคือ ต้องเป็นผู้ที่มีใบหน้ารูปไข่ คือมีใบหน้านายาว คิ้วคอกพอสมควร จมูกโด่ง นัยน์ตาไม่พิการ หูไม่พิการ ปากเป็นรูปกระจับ คางยาวรึกับใบหน้า ทิวใบหน้าไม่มีตำหนิ และทุกส่วนของใบหน้าเข้ากันได้ดี และต้องเป็นผู้ที่มีช่วงลำคอรยาวพอสมควร แขนจะต้องไม่สั้นหรือยาวจนเกินไป ไหล่ไม่ยก หลังไม่โก่ง และอกไม่แอ่นจนเกินไป ลำตัวกลมพอควร แขนจะต้องไม่สั้นหรือยาวจนเกินไป และไม่พิการ มีส่วนลัดที่รับกับลำตัว และช่วงขา นิ้วมอกลมเรียว และควรมือคุณสมบัติดังต่อไปนี้

1.เป็นผู้ที่ผ่านการฝึกหัดการรำพื้นฐานของตัวพระมาแล้ว เช่น ผ่านการฝึกหัดการรำเพลงช้า เพลงเร็ว เพลงเชิด เพลงเสมอ เพลงเชิดฉิ่ง และการรำใช้บท เช่น เพลงแม่บทใหญ่ เพลงแม่บทเล็ก และระบำสี่บท เป็นต้น

2.เป็นผู้ที่มีอารมณ์ร่วมในการแสดง กล่าวคือ ต้องมีความเข้าใจในบทร้อง และควรใส่

อารมณ์และความรู้สึกไปตามบทร้อง เช่น ในบทร้อง “เจ้ายิ้มเจ้าแย้ม” จะต้องทำให้ผู้ชมได้รับความรู้สึก ว่า ผู้ร่ายยิ้มจริงๆ เป็นต้น

3.เป็นผู้มีปฏิภาณไหวพริบดี จะต้องจดจำรายละเอียดและลีลาท่าทำตามที่คุณถ่ายทอด และที่ครูบอกและสอนถึงเทคนิคต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

4.ต้องนำประสบการณ์ทางการแสดงมาใช้ และรู้จักแก้ไขปัญห เฉพาะหน้าได้

5.ต้องรู้จักการใช้พื้นที่ของเวที โดยไม่ร่ายรำอยู่เพียงตำแหน่งเดียว จะต้องมีการเคลื่อนที่ เพื่อที่จะได้ใช้พื้นที่บนเวทีได้อย่างเต็มที่

5. เพลงและบทร้องประกอบการรำฉุยฉายพราหมณ์

ตามแบบแผนของการร้องและการรำฉุยฉาย จะต้องร้องเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรีติดต่อกัน ไปและปัดองเป่าเลียนถ้อยคำและทำนองเช่นเดียวกัน เพราะในทางดนตรีไทย ถือว่าเพลงฉุยฉายเป็น เพลงช้า และเพลงแม่ศรีเป็นเพลงเร็ว แต่เป็นเพลงเร็ว 2 ชั้น เรียกตามหน้าทับว่าสองไม้⁸

เพลงฉุยฉายเป็นเพลงช้าที่มีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา และเพลงแม่ศรีนั้นเป็นเพลงพื้นบ้านใช้ สำหรับร้องให้เจ้าเข้าทรงทั้งเพลงช้าและเพลงเร็วนี้จะมีลักษณะเด่นที่อัตราจังหวะช้า ปานกลางและเร็ว การร้องเพลงฉุยฉายจะต้องร้องให้มีจังหวะช้า เมื่อดนตรีรับก็จะมีจังหวะปานกลางและเมื่อร้องเพลงแม่ ศรี คนตรีก็จะบรรเลงในจังหวะที่เร็วขึ้น⁹ จึงเห็นได้ว่าเพลงฉุยฉายนี้มีโครงสร้างแนวเดียวกับเพลงช้า และเพลงเร็วประกอบการแสดงนาฏยศิลป์ไทยชุดอื่นๆ ซึ่งส่วนมากจะเริ่มแสดงด้วยเพลงที่มีอัตรา จังหวะช้า และจะต่อด้วยเพลงที่มีอัตราจังหวะเร็วเสมอ เช่น เพลงที่ใช้ประกอบการแสดงระบำโบราณ คติ เพลงระบำสัตว์ ต่างๆ เป็นต้น

“การเป่าปี่ในการเลียนเสียงร้องในเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรีนั้น สันนิษฐานว่าคงจะเกิด ในลักษณะเดียวกับการเป่าปี่ในเพลงเชิดนอก ซึ่งเป็นเพลงโบราณที่แต่งขึ้นเฉพาะให้เป่าปี่คู่กับการ แสดงหนังใหญ่ ในการแสดงเบิกโรง ชุดจับลิงหัวดำ ตามปกติการแสดงหนังใหญ่ในตอนนั้นมุ่งให้ความ สำคัญให้กับผู้เป่าปี่โดยเฉพาะในขณะที่ตัวหนังใหญ่ได้ทำทาบกันระหว่างลิงขาวกับลิงดำเข้าจับกัน

⁸ มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตันต์, ฟังและเข้าใจเพลงไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ไทยเชชม. 2523) . หน้า 322.

⁹ ปิบ คงลายทอง, “เพลงปี่ฉุยฉาย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539) , หน้า 6.

(หมายถึงการซ่อนภาพหนังใหญ่) ผู้เป่าปี่จะต้องเป่าเลียนเสียงคำพูดว่า “จับให้ติด ดีให้ตาย” หรือ “ฉวยให้ติด ดีให้แทบตาย” การเป่าปี่เลียนเสียงซักร้องที่เรียกว่า “การว่าดอกหรือสร้อย” จึงอาจกล่าวได้ว่า “เพลงฉุยฉาย” เป็นเพลงซ้าที่เกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย และการเป่าปี่เพลงฉุยฉาย น่าจะพัฒนามาจากการเป่าปี่เลียนเสียงพูดในเพลงเขidonอกและการเป่าปี่ว่าดอก (สร้อย) ในเพลง “เต่ากินผักบุ้ง”¹⁰

ส่วนการรำฉุยฉายนั้น จะต้องรำไปตามใจความของบทร้องในทั้งดงาม พอถึงตอนที่มียี่เป่ารับจะต้องรำซ้ำทวนบทอีกครั้งหนึ่งเหมือนกับตอนในบทร้องของเพลงฉุยฉาย เช่น ในเพลงรำฉุยฉายพราหมณ์ ดังตัวอย่างเช่น (ร้องเพลงฉุยฉาย) ฉุยฉายเอง ช่างงามข้าช่างรำโยกย้าย (ปี่เป่าเลียนเสียง) เมื่อรำจบคำร้องในคำกลอนนี้แล้วจะมีเสียงปี่เป่าเลียนเสียงร้อง ผู้รำจะต้องรำซ้ำทวนบทอีกครั้งให้ตรงกับเสียงปี่นั้นทุกคำกลอนไปจนจบ 1 บท (คือ 3 คำกลอน) จะมีปี่พาทย์รับทั้งวงก็ต้องรำทำรับซึ่งเป็นท่าที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับรำฉุยฉายแต่ละชุด เมื่อร้องเพลงแม่ศรีจบบทแล้วก็มีเสียงปี่เป่าเลียนเสียงร้อง และในตอนที่ดนตรีรับทั้งวงจึงจะรำทำรับ ซึ่งจะเป็นท่าที่กำหนดไว้เฉพาะสำหรับการรำฉุยฉายแต่ละชุด

ลักษณะคำประพันธ์ ของเพลงรำฉุยฉายพราหมณ์

ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้กับเพลงฉุยฉายและเพลงแม่ศรี คือ คำประพันธ์ประเภทกลอนสุภาพ ซึ่งใช้กลอนแปดสำหรับร้องเพลงฉุยฉาย และกลอนสี่สำหรับบทร้องเพลงแม่ศรี ซึ่งจะนำเสนอบทร้องประกอบรำฉุยฉายพราหมณ์ ในส่วนของบทร้องเพลงฉุยฉาย และบทร้องเพลงแม่ศรี ซึ่งเป็นแผนผังของลักษณะคำประพันธ์ ประเภทกลอนแปด และกลอนสี่ ดังต่อไปนี้

เพลงรำฉุยฉายพราหมณ์

ร้องเพลงฉุยฉาย

ฉุยฉายเอ๋ย	ช่างงามข้าช่างรำโยกย้าย
สะแหวแสนอ่อนนอร์ชรช่วงกาย	วิจิตรยิ่งลายที่คนประดิษฐ์
สองเนตรคมข้าแสนด้ามันขลับ	ชะม้อยเนตรจับช่างสวยสุดพิศ
สุดสวยเอ๋ย	ยิ่งพิศยิ่งเพลินเชิญให้จงววย

¹⁰ ป๊อบ คงลายทอง, “เพลงปี่ฉุยฉาย” (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539), หน้า 6.

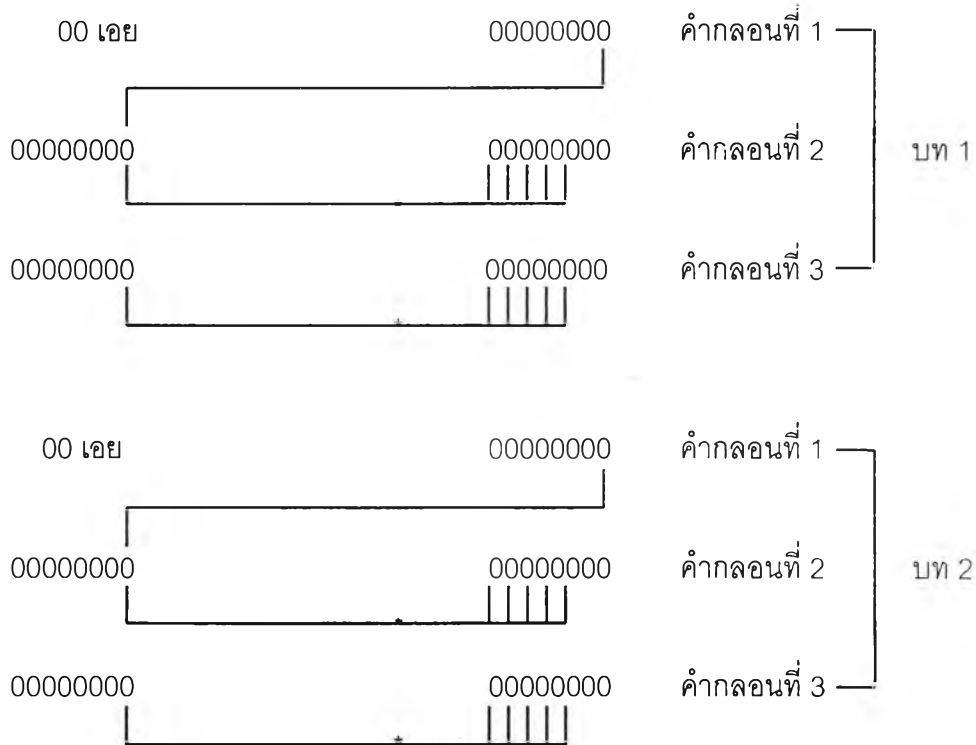
งามหัตถ์ถึงามกรก็อ่อนระทวย ช่างนาตช่างนวยสวยยั่วนัยนา
 ทั้งหัตถ์ทั้งกรก็ฟ้อนถูกแบบ ดุยลดูแยบสวยยิ่งเทวา

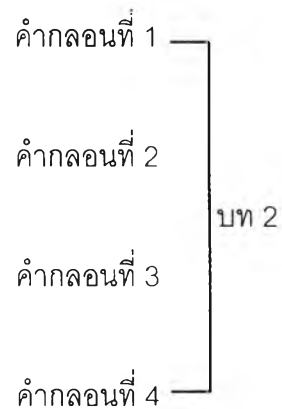
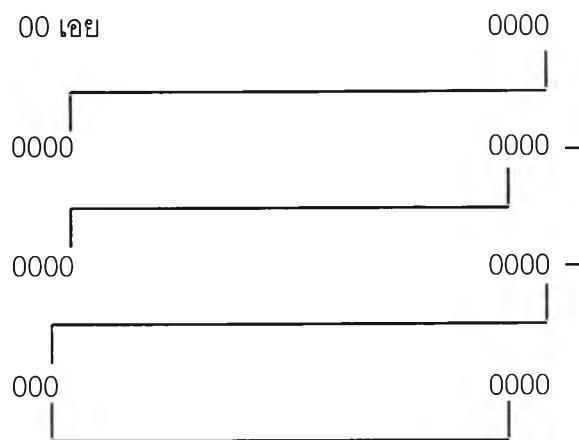
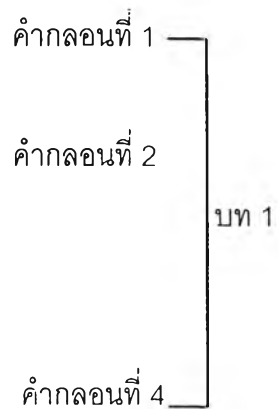
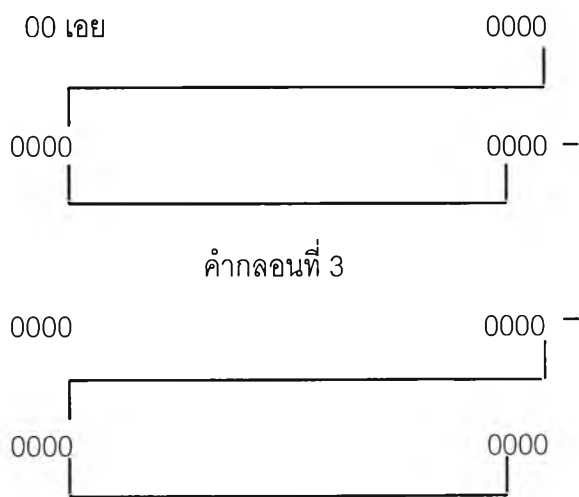
ร้องเพลงแม่ศรี

นำชมเออย	นำชมเจ้าพราหมณ์
ดูทั่วด้วงาม	ไม่ทราวมเลยจนนิค
ดูผู้ดูผู้่อง	เหมือนทองทาติด
ยิ่งเพ่งยิ่งพิศ	ยิ่งคิดชมเออย
นำรักเออย	นำรักครุณ
เหมือนแรกจะรุ่น	จะรู้ได้ยงสา
เจ้ายิ้มเจ้าแย้ม	แก้มเหมือนมาลา
จ่อจิตติดตา	เสียจริงเจ้าเออย

ลักษณะสัมผัสของบทร้องเพลงรำดูฉายพราหมณ์ ซึ่งสามารถแสดงเป็นแผนผังของลักษณะสัมผัสของคำประพันธ์ ดังต่อไปนี้

ร้องเพลงดูฉาย

*สัมผัสคำใดคำหนึ่งตั้งแต่คำที่ 1 ถึงคำที่ 5

ลักษณะโน้ตเพลง ที่ใช้ประกอบการรำฉุยฉายพราหมณ์¹¹

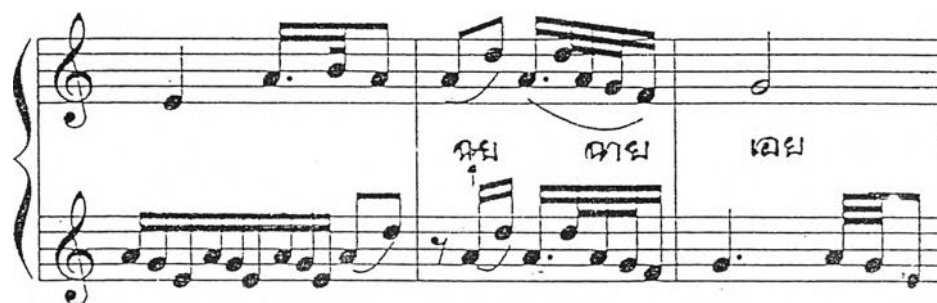
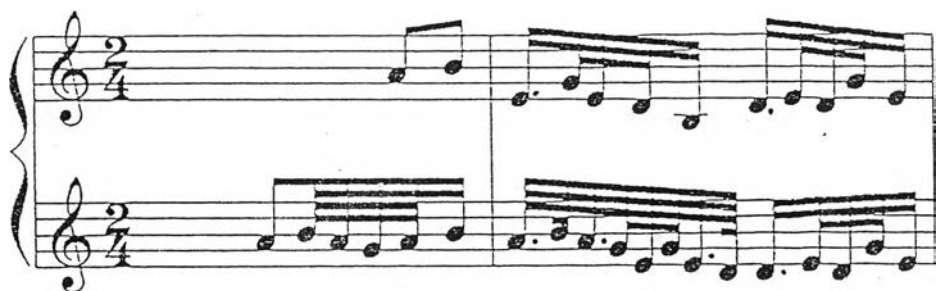
เพลงร่ำ

¹¹ ป๊อบ คงลายทอง, "เพลงปี่ฉุยฉาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา วัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539) , หน้า 107.

โน้ตแสดงการขับร้อง เพลงอุยฉายพราหมณ์ กับการเป่าปี่เลียนเสียงบทร้อง¹²

เพลงอุยฉายพราหมณ์

ร้องเพลงอุยฉาย

¹² ปี่ปอง คงลายทอง, "เพลงปี่อุยฉาย" (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539) , หน้า 108.

ଧାୟ ଚିଃ ଶ୍ରେୟ ଯେତେ ପଞ୍ଚମ ଫଳ ଯ ଯେ ପଞ୍ଚମ

ମାୟ ଦି ବିଜୟ ଶ୍ରେୟ ଶାୟ ଶା ମାୟ ଶ୍ରେୟ

ଶାୟ ଶ୍ରେୟ ଶ୍ରେୟ ମାୟ ଶା ଶ୍ରେୟ ଶା ଶ୍ରେୟ

ଶାୟ ଶା ମାୟ ଶ୍ରେୟ ଶାୟ ଶାୟ ଶ୍ରେୟ ଶାୟ

ทำนองรับเพลงขลุ่ยชาย

Musical notation for the introduction of the flute piece 'ทำนองรับเพลงขลุ่ยชาย'. It consists of four staves of music in 2/4 time, featuring a melodic line and a rhythmic accompaniment.

เพลงร้องขลุ่ยชายเที่ยวกลับ

Musical notation for the song 'เพลงร้องขลุ่ยชายเที่ยวกลับ'. It consists of three systems of music in 2/4 time, featuring a melodic line and a rhythmic accompaniment. The lyrics are written below the notes.

ส่า ส่าย

เคย ยิง พิลา ยิง เพลิน นอน เวที งง

ឯរដ ឯរដ អនា ឯរដ កា ក ធិរា រៈ

កា ក អនា ក អនា ឯរដ ឯរដ ឯរដ ឯរដ

អា ក អនា ក ក ក ឯរដ ឯរដ

ឯរដ ក ឯរដ ក ឯរដ ឯរដ ឯរដ ឯរដ

ดิฉ ฉิ่ง พัง ฉิ่ง พัง ฉิ่ง คีฉ ฉิ่ง คีฉ
 คีฉ

ปีพาทย์รับเพลงแม่ศรี

คีฉ ฉิ่ง พัง ฉิ่ง พัง ฉิ่ง คีฉ ฉิ่ง คีฉ
 คีฉ

คีฉ ฉิ่ง พัง ฉิ่ง พัง ฉิ่ง คีฉ ฉิ่ง คีฉ
 คีฉ

ลา ลา ยม ลา แยม แกม แยม ลา ลา

This system contains two staves. The upper staff is a vocal line with lyrics in Thai script. The lower staff is a piano accompaniment. The lyrics are: ลา ลา ยม ลา แยม แกม แยม ลา ลา.

ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา

This system contains two staves. The upper staff is a vocal line with lyrics in Thai script. The lower staff is a piano accompaniment. The lyrics are: ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา ลา.

ปีพาทย์รับช่วงทำยแล้วออกเพลงเร็ว

This section consists of three staves of piano music. The first staff is in 4/4 time and features a melodic line with eighth and sixteenth notes. The second and third staves provide a rhythmic accompaniment with eighth and sixteenth notes.

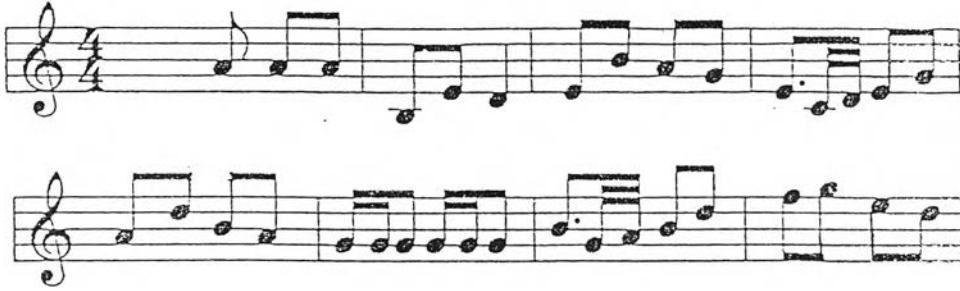
เพลงเร็วท่อนที่ 1

The image displays a musical score for a piece titled "เพลงเร็วท่อนที่ 1" (Fast Song Part 1). The score is written on eight staves, each beginning with a treble clef and a 2/4 time signature. The music is composed of eighth and sixteenth notes, with some measures containing beamed sixteenth notes. The first staff starts with a quarter rest followed by a quarter note. The subsequent staves show a continuous flow of rhythmic patterns, including eighth-note runs and sixteenth-note passages. The piece concludes with a double bar line on the eighth staff.

เพลงเร็ว ท่อนที่ 2

The musical score is written on five staves. The first staff begins with a treble clef, a 4/4 time signature, and a key signature of one flat (B-flat). The music consists of a steady eighth-note bass line and a melody of eighth and sixteenth notes with slurs and accents. The second staff continues the melody with slurs and accents. The third staff continues the melody with slurs and accents. The fourth staff continues the melody with slurs and accents. The fifth staff continues the melody with slurs and accents.

เพลง ๗

- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 1-2 (4 วรรค)	<u>ผู้แสดงรำตามบทร้อง</u>
นำชมเอย	นำชมเจ้าพราหมณ์
ดูท้าวตวงม	ไม่ทราชมเลยจนนิต
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 1-2	<u>ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ</u>
- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 3-4 (4 วรรค)	<u>ผู้แสดงรำตามบทร้อง</u>
ดูผุดดูผ่อง	เหมือนทองทาติด
ยิ่งเพ่งยิ่งพิศ	ยิ่งคิดชมเอย
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 3-4	<u>ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ</u>
- ปี่พาทย์บรรเลงรับทั้งวง	<u>ผู้แสดงรำทำรับปี่พาทย์</u>

ร้องเพลงแม่ศรีบทที่ 2

- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 1-2 (4 วรรค)	<u>ผู้แสดงรำตามบทร้อง</u>
น่ารักเอย	น่ารักตรุณ
เหมือนแรกจะรุ่ง	จะรู้เดียงสา
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 1-2	<u>ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ</u>
- ร้องเพลงแม่ศรีคำกลอนที่ 3-4 (4 วรรค)	<u>ผู้แสดงรำตามบทร้อง</u>
เจ้ายิ้มเจ้าแย้ม	แก้มเหมือนระเวลา
จ่อจิตติดตา	เสียจริงเจ้าเอย
เป่าปี่เลียนเสียงร้องคำกลอนที่ 3-4	<u>ผู้แสดงรำทำรับที่กำหนดไว้เฉพาะ</u>
- ปี่พาทย์บรรเลงรับทั้งวง	<u>ผู้แสดงรำทำรับปี่พาทย์</u>

ช่วงที่ 4

<u>ปี่พาทย์บรรเลงเพลงเร็ว และเพลงลา</u>	<u>ผู้แสดงรำเพลงเร็วและเพลงลา</u>

6. เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการรำดูฉายพราหมณ์

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงรำดูฉายพราหมณ์ สามารถใช้ได้ทั้งวงปี่พาทย์เครื่องห้า วงปี่พาทย์เครื่องคู่ และวงปี่พาทย์เครื่องใหญ่ แต่ที่นิยมมากที่สุด คือวงปี่พาทย์เครื่องคู่ เพราะเป็นวงขนาดกลางเหมาะสมกับลักษณะงานทั่วไป

วงปี่พาทย์เครื่องคู่ ประกอบด้วย

1. ระนาดเอก	2. ระนาดทุ้ม
3. ซ้องวงใหญ่	4. ซ้องวงเล็ก

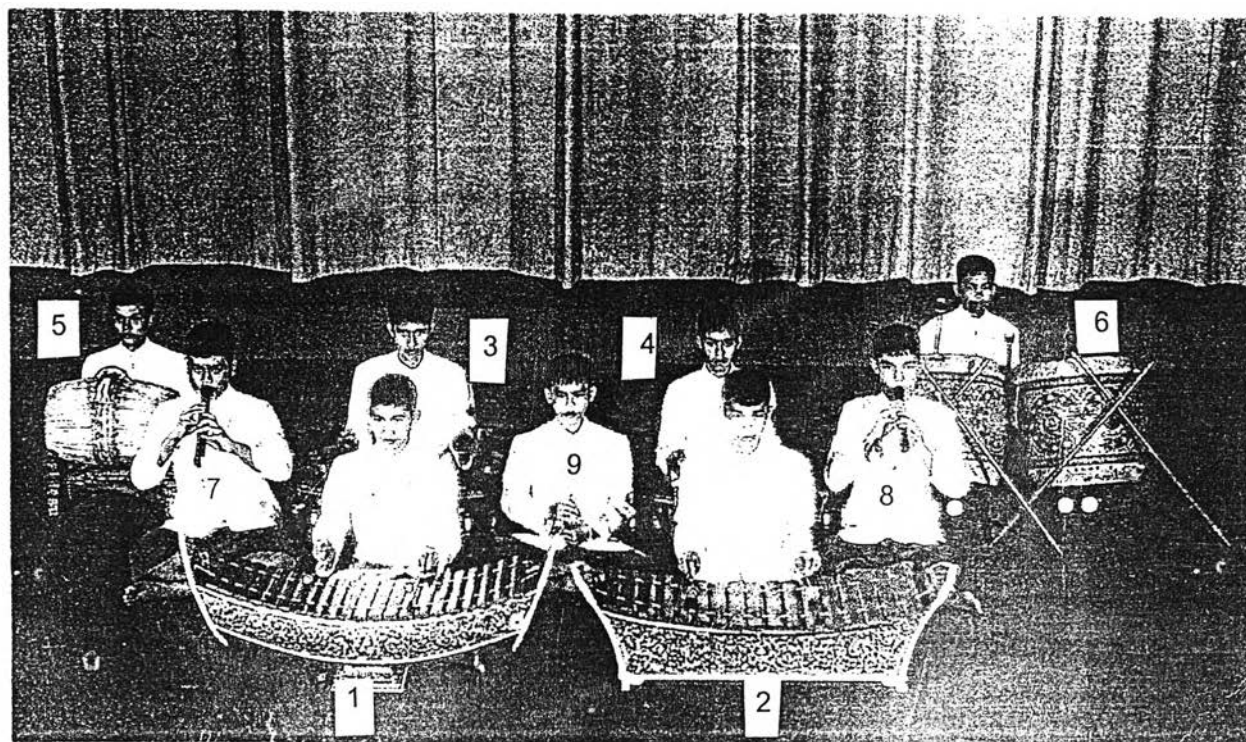
5. ตะโพน

6. กลองทัด

7. ปี่ใน

8. ปี่นอก

9. ฉิ่ง

ภาพที่ 24 วงปี่พาทย์เครื่องคู่

ที่มา : ลักษณะไทย 3 (ศิลปะการแสดง) โดย มนตรี ตราโมท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2541) , หน้า 7.

7. เครื่องแต่งกายและการแต่งหน้าในการรำดูฉายพราหมณ์

เครื่องแต่งกาย

รำดูฉายพราหมณ์ จะแต่งกายแบบยืนเครื่องพระ จะมีสีกำหนดซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของเครื่องแต่งกายรำดูฉายพราหมณ์ คือ ตัวเสื้อและสนับเพลาจะมีสีขาวขลิบด้วยสีแดง นุ่งผ้ายกแบบหางหงส์สีขาว สวมเครื่องประดับ และสวมกระบังหน้าสีเงิน

เครื่องแต่งกายรำดูงายพระมณีน

ภาพที่ 25 เครื่องแต่งกาย รำดูงายพระมณีน

1. กระบังหน้าของตัวพระ สีเงิน (อุบะและดอกไม้ทัดอยู่ด้านขวา	2. ดอกไม้ทัด
3. อุบะ	4. เสื้อแขนสั้นสีขาว
5. พานหัตถ์สีแดง	6. กรองศอ หรือนวมคอ
7. ทับทรวง	8. สังวาล
9. กำไลแฉง	10. เข็มขัด หรือปั้นเหน่ง
11. รัศมีสะเอว หรือรัศมีองค์	12. ห้อยหน้า หรือชายไหว
13. ห้อยข้าง หรือชายแครง	14. สนับเพลาสีขาวขลิบแดง
15. ผ้าถุง (ถุงแบบหางหงส์)	16. กำไลข้อเท้า
17. ธรรมรงค์	18. ตาบทิศ
19. ทำยช้อง	20. ปืน

การแต่งหน้า

การแต่งหน้าสำหรับการรำดูฉายพราหมณ์ จะแต่งแบบละครรำ และการแต่งหน้าของรำดูฉายพราหมณ์จะมีลักษณะพิเศษ คือ จะต้องมีการเขียนอุณาโลมสีแดงไว้ที่กลางหน้าผาก เดิมจะใช้เขียนด้วยพู่กัน หรือดินสอ แต่ในปัจจุบันนิยมใช้อุณาโลมที่ทำสำเร็จแล้ว คือใช้เทปพลาสติกสีแดงเขียนเป็นรูปอุณาโลมแล้วตัดตามรูป เวลาที่ต้องการใช้ จะใช้กาวสำหรับติดขนตาทาและติดไว้ที่กลางหน้าผาก ระหว่างหัวคิ้วทั้งสองข้าง โดยที่ให้ปลายแหลมของอุณาโลมอยู่เหนือหัวคิ้วประมาณ 0.5 เซนติเมตร หรือแล้วแต่ความเหมาะสมของรูปหน้าผากของผู้รำ

ภาพที่ 38 การแต่งหน้าของตัวละคร รำดูยฉายพราหมณ์